

SCHIPPERSWONINGEN

2 RECONSTRUCTIES EN 4 MONUMENTEN

©Albert Metselaar, Hoogeveen 2018 albertmetselaar@home.nl

Een dubbele arbeiders- en schipperswoning. Dergelijke panden stonden er ook in 1633, al waren dak en muren van ander materiaal dan hier is weergegeven. Men bouwde met hout, leem en riet of stro.

Vanaf 1636 waren er schoorstenen in gebouwd. Daarvoor zal er een vuurplaats zijn geweest met een gat in de nok, waardoor de rook wegkon.

Dit type was er ook in de 'kaalste' vorm, zonder de lage zijgedeelten, met alleen twee woonkeukens.

Om maar direct met de deur in huis te vallen: net zo min als er speciale scheepsjagerswoningen bestonden, bestonden er ook geen speciale schipperswoningen. We weten echter wel hoe de schippers woonden. Dat weten we zelfs vanaf het begin van Hoogeveen. In 1633 werden er bij de verdeling van de venen en gronden ook pramen verdeeld. De eerste woningen waren dus tevens de woningen van de in dienst van de Compagnie van 5000 Morgen werkende schippers. Wat waren dat voor woningen? Er is in de stukken van de Compagnie van de 5000 Morgen niets concreets over te vinden. We kunnen echter wel iets afleiden uit de boeken van een andere beginnende veenkolonie: Smilde. In juni 1634 kregen de Echter Venen (het Lageveen, de Ossehaar en het Hooge Veen) bezoek van een delegatie van

enkele participanten van de Smildeger venen. Ook daar was een Hollandse Compagnie actief. De timmerman van de woningen op de Echtense Venen zorgde op verzoek voor een tekening van de bezichtigde woningen. Helaas is die tekening niet bewaard gebleven. De Smildeger participanten bezichtigden ook een woning bij het voormalige Diemermeer, dat in 1629 was drooggelegd. Met enige verbeteringen werd het ontwerp van het Diemermeer overgenomen voor de eerste woningen in Smilde. Daar werden in 1635 zes dubbele woningen gebouwd. Het waren voor die tijd ruime woningen, $2 \times 24 = 48$ voet lang en 30 voet breed. Net als de eerste woningen op het Hooge Veen hadden ze geen schoorsteen, maar een vuurplaats in de woonruimte en een gat in het dak waar de rook zijn weg doorheen moest zien te vinden. Ieder woongedeelte was 30 voet = ongeveer 9 meter breed, en 24 voet = ongeveer 7,2 meter diep. In ieder woongedeelte was ruimte voor wat vee en telde men zes bedsteden van 5 voet breed ($\pm 1,5$ meter) en 6 voet lang ($\pm 1,8$ meter). De woningen werden gebouwd in Hoogersmilde.

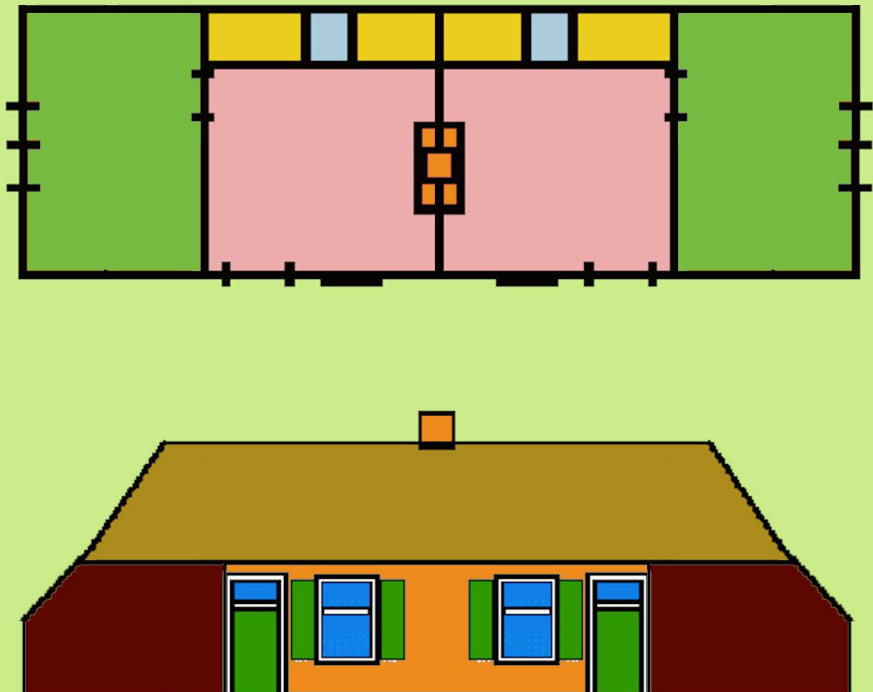
Iedere woongedeelte was geschikt voor $2 \times 6 = 12$ slapers, ieder pand voor 24 slapers, met zes panden was er onderdak voor 144 slapers, en gezien de ruime woningen was er ook op de vloeren met wat strozakken al gauw gelegenheid om de nacht door te brengen. Een woning met zoveel slaapplekken was niet bedoeld voor het onderdak verlenen van op zichzelf wonende gezinnen, al dan niet met aanhang en personeel. Deze panden waren blijkbaar bedoeld om ook de seizoenarbeiders onderdak te verlenen. Wat valt hieruit te herleiden van de woningen op de Echtense Venen die door de Smildeger participanten werden afgewezen? Volgens het scheidingscontract van 28 december 1633 waren er acht pramen. De schippers waren in dienst van de Compagnie. De Compagnie moest de schippers zien te houden, anders vloeiende ervaring weg. Er moest dus ruimte zijn voor de gezinnen. Als men in Smilde grote woningen bouwde, bedoeld voor grotere groepen mensen, en men daarin afweek van het Hoogeveense type, ligt het voor de hand te veronderstellen dat men op het Hooge Veen vooral woningen met minder bedsteden had gebouwd, bedoeld voor gezinnen.

Nu is het probleem dat we wel weten dat er in die Echtense Venen misschien andere woningen stonden dan in Hoogersmilde, maar dat we dan nog steeds in theorie meerdere typen woningen over hebben: boerderijen van het Drentse type, arbeiderswoningen en huizen zoals de rentmeesterswoning. De laatste valt af voor de arbeiders en de schippers van de compagnieën. We weten dat er op de Ossehaar voor de arbeiders van Roelof van Echten boerderijen werden gebouwd. We weten echter ook uit de loop der geschiedenis dat op het Hooge Veen toentertijd nog geen landbouw of veeteelt was. Daar stonden dus geen boerderijen of boerderijtjes in 1633. We weten echter wel dat er sprake was van twee woningen onder één dak. We kennen van oudsher een type meierwoning c.q. arbeiderswoning dat goed voldoet aan dit idee. Twee onder één dak, een gedeelte voor een geit of ander kleinvee, twee bedsteden onder het laagste deel van het dak, en twee deuren met ramen in de op het pad gerichte zijkant. Ook de Hoogeveense panden hadden aanvankelijk een open vuurplaats met een rookgat, want schoorstenen kwamen pas in 1636. Los daarvan weten we ook dat in Hoogeveen voor de seizoenarbeiders en ander los werkvolk geen meierwoningen of andere goede

onderkomens ter beschikking stonden. De mensen sliepen in eenvoudige hutten, met alleen een stookplaats en verder geen meubilair. De hutten waren enkel bedoeld als slaappleats in het hoogseizoen.

De 'dubbele kamers', zoals de woningen ook wel werden genoemd, zijn in gebruik geweest tot diep in de 20^e eeuw. Net zo min als je van de hut van de seizoenarbeider kon aflezen of hij arm of rijk was, want het kon best gaan om een rijke boerenzoon uit het Hannoveraanse land die wat bij wilde verdienen – kon je ook niet aflezen van de 'dubbele kamer' of de bewoner wel of niet gegoed was. Schippers, verveners, klein en groot, naast arbeiders maakte iedereen er gebruik van die geen onderdak nodig had voor zijn werkkapitaal: het veen en zijn pramen. Waar die behoefte toch groeide, kon er een grote schuur achter worden gebouwd, eventueel achter beide kamers, en kreeg je bijvoorbeeld een dubbele boerderij.

De dubbele kamer bestond uit enkele gebinten, een stuk voormuur die was opgezet in 'waand' (met leem bestreken vlechtwerk) of steen, houten en geteerde zijgedeelten, laag aflopend, en een dak van stro, riet, of later pannen. Twee bedsteden voor iedere woonkeuken, daar kon men al aardig wat mensen in onderbrengen in die dagen, en al dan niet een kast ertussen. Er is er helaas niet één meer goed bewaard

gebleven, al zijn er nog steeds woningen waarin iets ervan herkenbaar is. De bewoningsgeschiedenis van Hoogeveen en omstreken kan vanaf 1691 worden gereconstrueerd met behulp van haardstedenregisters. Dit zijn belastingregisters waarbij betaald moest worden voor haardsteden, zelfstandige huishoudens. De registers geven ons ook informatie over de status van de bewoners. Wanneer de woning eigendom was van een praambezitter, apart in de registers aangegeven, en de persoon in kwestie was geen groot vervener, dan ging het in veel gevallen om een schipper. Soms was het een voormalige schipper, die als klein vervener zijn zonen of derden op zijn praam of pramen liet varen. Zo kunnen we via de haardstedenregisters vier van onze oude panden aanduiden als schipperswoningen:

KRAKEEL 31

De woning die we nu kennen als Krakeel 31 werd aanvankelijk bewoond door Seine Gosens. In 1747 woonde Seine Gosens in een ander pand(je) in de buurt van het Krakeel. Het register van 1748 is niet bewaard gebleven. In het register van 1749 vinden we Seine Gosens voor het eerst op de plaats waar we het pand Krakeel 31 vinden. Daarvoor werd het pand niet vermeld in deze registers. We moeten dan ook concluderen dat dit pand is gebouwd in of rond 1748.

Seine Gosens werd in 1749 voor f 4,-,- aangeslagen. Het bedrag van een praamschipper. Nadien was het steeds de helft, het bedrag van de arbeider. Tegelijkertijd

werd doorlopend geconstateerd dat Seine Gosens niet betaalde, noch voor het haardstedengeld, noch voor het pastoorsgeld. Van het pastoorsgeld werd de predikant betaald. In het register van 1764 vermeldde men bij Seine Gosens: *“Betaalt nooit aan ’t Carspel”*. Hij verkeerde doorlopend op dermate laag financieel niveau dat hij niet bijdroeg aan de kerspelkas. Hij was ‘onmachtig’, zo werd regelmatig bij zijn naam gezet. Grote vraag is of hier steeds sprake was van een situatie van onmacht, onvermogen, of dat er ook sprake kan zijn geweest van een pertinente weigering. Het kerspel was een twee-eenheid van kerkelijke en burgerlijke gemeente en zoals we nog zullen zien hadden Seine en zijn vrouw problemen met de visie van de predikant.

Het was volgens een beschrijving uit 1756 een pand van drie gebinten met een breedte van 16 voet. Het ging om een kleine woning van twee vakken tussen 3 gebinten in. De gebinten stonden met een breedte van 16 voet ongeveer 4,7 meter uit elkaar. Binnen de beide vakken (drie gebinten = twee vakken ertussen) vond men traditioneel een woonkeuken en een achterhuis, met eventueel wat hokjes voor het vee. Seine Gosens zal 1 koe hebben gehad, net als Harm Egberts Ymker later. Links en rechts van de woonkeuken zaten enkele bedsteden en een opkamtje, een kleine ruimte boven een klein keldertje. De exacte breedte van een pand is op basis van de gebintsbreedte niet aan te geven. De huidige woning is bij het voorhuis ongeveer 8,35 meter breed. Trekken we daar 4,7 meter van af en delen we het overgebleven getal door twee, dan komen we uit op ruimten van ongeveer 1,8 meter aan weerszijden van de gebinten.

Dit geeft aan dat het voorhuis zoals we dat nu in het pand Krakeel 31 vinden ongeveer gelijk kan zijn aan het voorhuis van 1748, wat betreft grootte en indeling. De wanden zijn nu in steen opgetrokken. In 1756 waren de wanden nog op de traditionele wijze opgetrokken. Er was namelijk bij deze woning geen sprake van bemuurde vakken, zoals elders in de registers van nieuw gebouwde woningen soms werd vermeld. De woning Krakeel 31 werd dus omstreeks 1748 gebouwd volgens de oude traditionele bouwwijze: nauw aaneensluitend vlechtwerk van twijgen, met leem bestreken, onder een dragende constructie van gebinten, en daarboven een dak van stro of riet. De indeling van het voorhuis is nog steeds herkenbaar!

Het veen rond het pand Krakeel 31 werd afgegraven in de tweede helft van de 17^e eeuw. De grond bleef nog jarenlang woest liggen. De grond was eigendom van de familie Bentinck. Als het veen was afgegraven, moest de ondergrond wel bij de grootgrondbezitter blijven om geen stemrecht te verliezen binnen de compagnieën. Om ook tegemoet te kunnen komen aan de groeiende vraag van grond voor een boerenplaatsje, werd gewerkt met erfpacht. Seine Gosens kreeg de ondergrond van zijn plaatsje rond 1748 in erfpacht. Dat hield in dat ook na de overdracht er jaarlijks een bedrag betaald moest worden aan de grondeigenaar. Een erfpachter werd zo nooit echt eigenaar. In 1721 was een kwart van Bentincks Compagnie al overgedaan aan de toenmalige rentmeester, Caspar Everhard Tabing. De rentmeester werd 10 november 1758 begraven. Zijn venen gingen over op zijn schoonzoon, Luitenant Hendrik Lambert Carsten.

De resterende 3/4^e van de venen en gronden van de Bentincks werden in 1759 verkocht aan een driemanschap: Warner Steenbergen, J.P. Leffers en de Graaf van Limburg Stirum. De oostkant van de 22^e Krakeelse Wijk hoorde bij deze overdracht. Na onderlinge verdeling viel die toe aan Warner Steenbergen. Seine Gosens moest zijn erfpachtsgelden tot 1758 betalen aan Caspar Everhard Tabing, als vertegenwoordiger van de Bentincks, en vanaf 1759 aan Warner Steenbergen. De erfpacht bedroeg jaarlijks 2 gulden en 10 stuivers. Wonen op land dat de Bentincks in erfpacht hadden gedaan, zal ingehouden hebben dat Seine Gosens ook voor die Bentincks als arbeider aan het werk is geweest.

Seine Gosens was geboren (1722) en getogen in de velden rond Hoogeveen. Zijn ouders Gosen Jans en Marrichje Wolters hoorden bij de eerste kolonisten van het Hollandscheveld. Seine trouwde met Wichertien Arents Schonewille, dochter van Arend Herms Schonewille en Hillichje Alberts. Ze kregen dertien kinderen. Heel wat inwoners van Hoogeveen, Hollandscheveld, Noordscheschut, Elim en Nieuwlande stammen van hen af. De auteur van deze tekst is een nazaat van Jantje Seinen, het eerste kind dat in dit boerderijtje werd geboren.

De woning heeft een directe link met enkele belangrijke momenten in de kerkgeschiedenis van Hoogeveen en de buitengebieden. Nazaten werden voortrekkers van de Afscheiding en de Vergadering van Gelovigen. In 1751 keerde zich een deel van de Hoogeveense gelovigen tegen de eigen predikant, ds. Florens Caspar de Vriese, als uitvloeisel van de zogenaamde Nijkerker-beweging. In tal van plaatsen kwam het tot onrustige kerkdiensten met diep emotioneel geraakte mensen. De indruk bestaat dat de roering in Hoogeveen mede een botsing was tussen een liberale en een bevindelijke, confessionele stroming binnen de gemeente, waarbij de Nijkerker-beweging in de lijn van de laatste lag. Wichertien Arents Schonewille was een van de mensen die tijdens de roeringen in Hoogeveen haar stem liet horen. Dat was zondag 15 augustus 1751. Aan het eind van de kerkdienst riep Wichertien Arents uit dat er gevochten moest worden tegen de duivel. Blijkbaar deed de dominee dat niet genoeg. Vandaar dan ook dat de vraag opgeworpen werd of het gezin van Seine Gosens echt steeds onmachtig was om pastoorsgelden en andere kerspellasten te betalen, want voorstelbaar is ook dat men de dominee niet wilde betalen.

Waar gingen de kinderen naar school? In 1757 bouwde meester Pieter Steen een school en woning in het Hollandsche Veld, op de plaats van het pand dat we nu kennen als Hollandscheveldse Opgaande no. 22. Daar was Peter Steen tevens werkzaam als oefenaar en catecheet. Een oefenaar was een lekeprediker die voorging in samenkomsten in woningen, op delen of in schuren. Een schoolmeester uit die dagen gaf les met veel kerkelijke invloed. Meester en oefenaar lag niet ver uit elkaar. De school van meester Pieter lag dicht bij het pand Krakeel 31 dan de school in het dorp Hoogeveen. Van hun woning naar de school in de Grote Kerkstraat was 3,5 kilometer, van hun woning naar de school van meester Pieter was 1,6 kilometer. In onze gedachten zien we de kinderen bij meester Pieter naar school gaan en Seine en Wichertien bij de samenkomsten onder zijn gehoor zitten.

Het pand Krakeel 31 tijdens een Open Monumentendag.

Wichertien Arents Schonewille stierf drie jaar na de geboorte van haar jongste kind en werd 27 januari 1769 begraven. In gedachten zijn we erbij als de kist in de bok door het Krakeel naar de kerk vaart, om op de zuidkant ervan begraven te worden. Seine Gosens hertrouwde in februari 1785 met Femmigje Jans, weduwe van Willem Jans Dogge. Op dat moment waren er drie kinderen beneden de 25 jaar, voor die tijd nog niet volwassen, uit Femmigje's eerste huwelijk. Daarover werden mombers, voogden aangesteld. Femmigje werd 16 februari 1791 begraven. Er zijn veel meer familiegegevens, maar die horen in een ander onderzoek thuis. Seine zelf is 22 januari 1811 overleden. Een eenvoudige arbeider, met niet veel meer bezit dan zijn plaatsje op de oostkant van de 22^e wijk. Zo werd de wijk toen genoemd. Het plaatsje gaf hem wat extra's in moeilijke tijden. Na het overlijden van zijn tweede vrouw Femmigje Jans heeft Seine Gosens het keuterboerderijtje verlaten. Hij besloot zijn huishouding op te heffen en werd inwonend bij de kinderen. Dochter Grietje Seinen en schoonzoon Otte Jans Prijs werden de nieuwe hoofdbewoners. Ze werden als zodanig vanaf 1792 in de haardstedenregisters vermeld.

In 1794 werd het pand verkocht. De nieuwe bewoner, Harm Egberts Ymker, kreeg op 30 augustus 1794 een lening van f 800,- met het pand en de bijbehorende

grond als onderpand. Dat zal dus de prijs van het plaatsje zijn geweest. Harm was getrouwd met Hendrikje Jans Croezen. Rond mei 1804 werd het plaatsje overgedaan aan Pieter Jans Blokzijl en zijn vrouw Geertruit Berents Bremer. Waarschijnlijk is door hen de bijzondere stenen voorgevel voor het pand gezet. Een gevel die in Hoogeveen en de buitengebieden enig is in zijn soort. Zo is er veel meer te vertellen van bewoners die kwamen en gingen. Geen grote verhalen, maar de gewone mensen die als arbeider, schipper en wat al niet de kost verdienden. Vrijwel al de woningen uit de 18^e eeuw zijn verdwenen. De boerenplaatsjes van de schippers en de arbeiders, die naast hun dagelijkse werk wat koeien en ander vee hielden en het land om hun woning bewerkten zijn zeldzaam geworden. Er zijn nog twee van die bijzondere panden over. De woningen van de gewone man en de gewone vrouw. Krakeel 31 is er één van. Hoezeer dit pand te koppelen is aan het lief en leed van de schipperij, toont wel het lot van de 'Geertruida'.

DE SCHEEPSRAMP MET DE PRAAM GEERTRUIDA

(Bijdrage Marga Zwiggelaar)

Op 19 oktober 1840 lag de 29-jarige Hoogeveense schipper Jan Blokzijl met zijn volgeladen turfpraam de *Geertruida* in Harderwijk. De praam was vernoemd naar zijn moeder, Geertruid Berends Bremer. Jan kwam uit een geslacht van schippers; zijn vader Pieter Jans Blokzijl was ook altijd schipper geweest, evenals zijn opa Jan Philips Blokzijl. Ook Geertruids' vader Berent Bremer was schipper, al werd bij zijn overlijden in 1828 vermeld dat hij landbouwer was. Vader Blokzijl was in 1819 in Spoolde, in het Zwollerkerspel, overleden. Zijn vrouw Geertruida bleef wonen aan het Krakeel, waar ze op 21 maart 1852 op 77-jarige leeftijd overleed.

Jan Blokzijl was niet de enige aan boord. Zijn broer Pieter was als scheepsknecht meegekomen. Verder waren Jan's vrouw Alida, ook Aaltje, Kuik en zijn 1-jarige dochtertje Gerritdina Blokzijl mee op de reis. Schippersknecht Jan Blokzijl was op 25 mei 1839 in Hoogeveen getrouwd met de eveneens uit Hoogeveen afkomstige dienstmeid Alida Kuik, dochter van Jan Jans Kuik en Roelofjen Jacobs Wolting. Het jonge paar werd op 18 oktober 1839 verblijd met de geboorte van dochter Gerritdina. Een dag voor de ramp was het meisje dus net jarig geweest. Pieter Blokzijl was eveneens in het voorjaar van 1839 getrouwd, namelijk op 17 april 1839 met de naaister Aleida Botter, dochter van Jan Bartelds Botter en Jantien Jans Faken. Op 21 september 1839 werd zoontje Pieter geboren. Aleida en Pieter waren niet mee op de *Geertruida*, maar waren in Hoogeveen gebleven. Zowel Jan als Pieter hadden in Hoogeveen hun verblijf aan de Schutstraat.

Het was een stormachtige dag, die 19 oktober 1840. Volgens de burgemeester van Harderwijk had Jan Blokzijl in de haven van Harderwijk gelegen, maar besloot hij toch de Zuiderzee op te gaan. Al snel ging het mis. Jan probeerde nog met zijn praam de veilige haven te bereiken, maar de praam sloeg stuk tegen de kistdam. In zijn brief van 23 oktober 1840 schreef de burgemeester van Harderwijk het volgende:

“(…) en alle vier aan boord bevindende personen, werden een prooi der golven, alleen de schipper gelukte het, den oever te bereiken, die door de menselievende hulp der visschers is verpleegd en verzorgd geworden. Het kind is des andere daags, ten oosten des havens gevonden, terwijl de vrouw en de knecht nog vermist worden.”

De kranten in die dagen hadden een ander verhaal:

“Maandag avond j.l., tusschen 8 en 9 uren, heeft alhier [Harderwijk] bij den gewoed hebbende storm, een allerbedroevendst ongeluk plaats gehad. Het vaartuig van Jan Pieters Blokziel, te Hoogeveen wonende, met langen turf geladen en alhier op de reede ten anker liggende, werd door de woeden der golven daarvan afgerukt en zoodanig tegen de kistdam bij de Vischpoort aangedreven, dat de bovenlast daarvan afsloeg en vrouw en kindje van één jaar over boord vielen en eene prooi der golven geworden zijn; eene tweede botsing verbrijzelde het geheele vaertuig, zoodat ook de schipper en knecht, zijnde deszelfs broeder Pieter Blokziel over boord zijn geslagen en de laatste daerbij tevens is omgekomen, terwijl de schipper op eene plank als levenloos aan wal is gedreven en door de spoedige hem toegebragte geneeskundige hulp tot leven is teruggebracht: doch hij is niet alleen beroofd van alles wat hem dierbaar was, maar bovendien tot volslagen armoede vervallen. Van de vermiste personen is tot heden alleen het kindje terug gevonden en Dingsdag morgen alhier aangebragt.”

Dochter Gerritdina spoelde aan bij Harderwijk. In haar overlijdensakte die op 21 oktober 1840 in Harderwijk werd opgemaakt, staat het volgende:

“(…) Gerritdina Blokzijl, woonachtig en geboren te Hogeveen den achtienden October achtienhondernegenenendertig, dochter van Jan Pieters Blokziel van beroep schipper, wonende te Hogeveen – en van wijlen zijne huisvrouw Aaltje Kuijk in den ouderdom van Een jaar. Even buiten de Vischpoort aan de Kistdam is overboord gevallen.”

Men ging er al vanuit dat Aaltje Kuijk, de vrouw van Jan Blokziel, ook overleden was, al had men haar lijk nog niet gevonden. Zij werd op 9 of op 10 november gevonden door de Harderwijker vissers Sam Mons en Jan Jansen, die haar tussen Harderwijk en Schokland uit de Zuiderzee haalden. Er werd op 10 november bij de gemeente Schokland een overlijdensakte opgemaakt:

“(…) Sam Mons oud vijfentwintig jaren van beroep visscher wonende Harderwijk provincie Gelderland en Jan Jansen oud vijfentwintig jaar van beroep visscher wonende Harderwijk provincie Gelderland, die welk ons hebben aangegeven dat zijlieden in zee tusschen Harderwijk en Schokland hebben gevonden het lijk van eene vrouw volgens verklaring van genoemde comparanten is het de huisvrouw van Jan Blokziel wonende te Hoogeveen provincie Drente, genoemde Jan Blokziel heeft ook verklaard dat het genoemde Lijk zijn huisvrouw is geweest, met name Aaltjen Kuik, oud achtentwintig jaar zonder beroep gewoond hebbende in het

Hoogeveen provincie Drente.

Pieter Blokzijk werd pas op 23 november gevonden. 's Morgens om acht uur was zijn lijk aangespoeld bij Harderwijk. Hendrik Jan Westendorp, een horlogemaker uit Harderwijk, en de politieman Aart Langen gaven zijn overlijden aan bij de burgelijke stand in Harderwijk. In de overlijdensakte werd het volgend opgenomen:

"(...) dat op Maandag den drie en twintigsten November dezes jaars, des morgens ten Acht ure, alhier uit zee is aangespoeld: een lijk van het Mannelijk Geslacht herkend voor dat van Pieter Pieters Blokzijk, – van beroep schipperskencht, Echtgenoot van Aleida Botter; woonagtig en geboren te Hogeveen, den zesden Maart Achttien Honderd Vijftien, zoon van Pieter Blokzijk, in leven schipper, overleden, en van Geertruida Berends Bremer, zonder broep wonende te Hogeveen – in den ouderdom van vijftientwintig Jaren, den negentienden october dezes Jaars, des avonds ten acht ure, even buiten de Vischpoort aan de kistdam is overboord in zee gevallen, binnen deze gemeente is overleden."

Jan Blokzijk was door de ramp zijn praam en gezin kwijt geraakt. Aleida Botter, zijn schoonzuster, was haar man kwijt. Voor Aleida betekende dit dat met het verlies van haar man, zij ook haar bestaanszekerheid had verloren. Noodgedwongen richtte zij zich tot de gemeente Hoogeveen om toestemming te krijgen voor het zogenaamde collecteren. Dit was een vanuit de overheid geregelde vorm van bedelen. Met een collectebrief mocht men binnen een bepaalde periode, in een van te voren vastgesteld gebied, rondgaan langs de deuren om geld bij elkaar te schooien. De gemeente Hoogeveen verleende haar deze toestemming. Verder zal ze wat verdiend hebben met naaiwerk, want ze was naaister van beroep. Op 2 augustus 1847 overleed Pieter, het zoontje van Pieter Blokzijk en Aleida Botter, op 7-jarige leeftijd. Aleida hertrouwde op 18 december 1850 met de weduwnaar Jacob Boer. Hij was eerder gehuwd geweest met Annigje Strijker. Jacob was ook schipper van beroep. Uit dit huwelijk werden nog drie kinderen geboren: Hendrikje (1851-1867). Jan (1853-1916, trouwde met Boukje Kuilman) en Alberdina (1857-

1881, trouwde met Aaldert Jan Smeding). Aleida overleed op 23 april 1877 aan de Kleine Kerksteeg in Hoogeveen. De familieachtergrond van Jan Blokzijk: Jan kwam uit een gemiddeld gezin in Hoogeveen. Zijn ouders waren rond 1797 getrouwd. Pieter Blokzijk en Geertruid Bremer woonden aan het Krakeel, op no.31, waar de volgende kinderen werden geboren:

1 Zusje Pieters Blokzijk, gedoopt op 31 december 1797 in Hoogeveen. Overleden op 25 augustus 1825 in Hollandscheveld. Zij was in 1821 gehuwd met de arbeider Jacob Roelofs Ymker.

2 Klaasje Pieters Blokzijk, gedoopt op 14 november 1800 in Hoogeveen. Overleden op 26 mei 1887 in Hollandscheveld. Zij was in 1819 gehuwd met de arbeider Harm Berends Kikkert.

3 Jantje Pieters Blokzijk, gedoopt op 24 april 1803. Overleden op 11 maart 1875 aan de Schutstraat. Zij was in 1837 gehuwd met de commies Jacob Beukema.

4 Berend Pieters Blokzijk. Gedoopt op 21 juni 1807 in Hoogeveen. Overleden op 28

februari 1842 aan het Krakeel, in het huis van zijn moeder. Hij was arbeider.

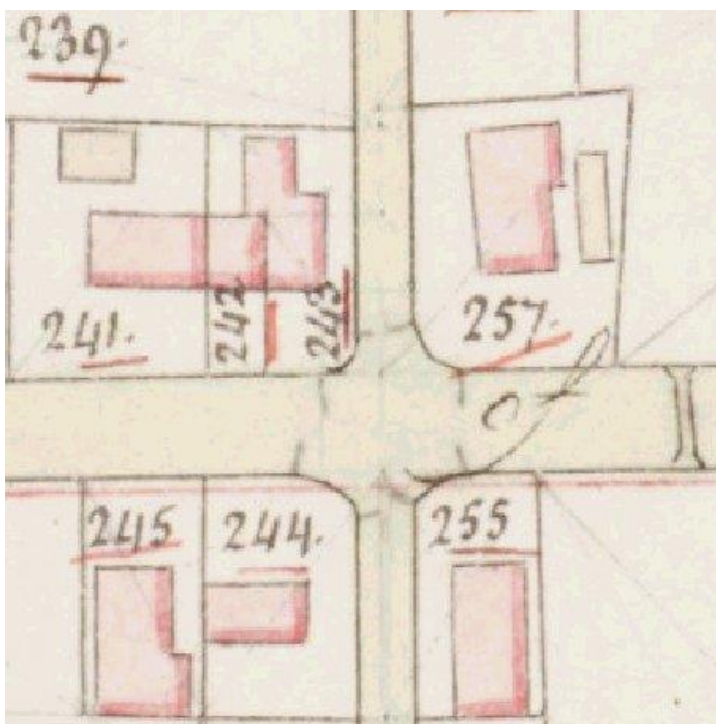
5 Geesje Pieters Blokzijl. Gedoopt op 19 april 1804 in Hoogeveen. Overleden op 26 januari 1840 aan de Huizen. Zij was in 1835 gehuwd met de broodbakker Albert ten Heuvel Hof.

6 Jan Pieters Blokzijl. Gedoopt op 10 maart 1811 in Hoogeveen. Overleden op 13 maart 1851 aan het Krakeel, in het huis van zijn moeder. Hij was in 1839 getrouwd met Aaltje Kuik.

7 Geertruida Pieters Blokzijl. Gedoopt op 22 september 1812 in Hoogeveen. Overleden op 12 juni 1853 aan het Krakeel. Zij was in 1852 getrouwd met de schipper Reinder Geerts Maatjes.

8 Pieter Pieters Blokzijl. Geboren op 6 maart 1815 aan het Krakeel. Overleden op 9 oktober 1840 in Harderwijk. Hij was in 1839 gehuwd met Aleida Botter.

Het is niet bekend of Jan na de noodlottige dag in 1840 ooit nog een voet op een praam heeft gezet. Bij zijn overlijden werd hij als 'arbeider' geregistreerd. In de Hoogeveense situatie zegt dit niet altijd wat. Er waren schippers die ook arbeider waren en visa versa. Pas in de tweede helft van de negentiende eeuw veranderde dit sterk. Jan hertrouwde niet. Hij trok in bij zijn moeder de weduwe Geertruid Berends Bremer, die nog altijd aan het Krakeel woonde. Zijn broer Berend woonde ook nog bij moeder in. Jan overleed op 40-jarige leeftijd op 13 maart 1851.

***Situatie
1829, 257 is
Krakeel 31.***

HOLLANDSCHEVELDSE OPGAANDE 6

Het pand Hollandscheveldse Opgaande no. 6 werd in 1765 gebouwd door de familie Klinkien. Jan Alberts Klinkien woonde net ten oosten van dit pand. Toen zijn zoon Albert trouwde en behuizing nodig had werd op grond van de Klinkiens een langgerekt boerderijtje gebouwd, dat in de lengte langs het Hollandscheveldse Opgaande stond. Men bouwde op traditionele wijze: houten gebinten, die een dak van met riet bedekt rondhout droegen, en niet-dragende muren van met leem bestreken vlechtwerk. Dit was geen teken van armoede. Dit was de meest algemeen voorkomende Drentse bouwstijl in die dagen. Het pand reikte oorspronkelijk vanaf de oostzijde tot tussen de beide ramen die nu nog in de noordgevel zichtbaar zijn. Het laatste raam en de deur zijn van later datum. Albert Jans Klinkien ging na enige jaren verhuizen naar zijn ouderlijke woning, net ten oosten van het pand. Op 11 januari 1793 werden het pand Hollandscheveldse Opgaande no. 6 met bijbehorende grond voor f 1140,- verkocht aan de zwagers Harm Jans Post en Hendrik (alias 'Lochien') Thijs Thalen, net als de Klinkiens schippers en verveners. Hendrik Thijs Thalen woonde schuin tegenover dit pand, op de noordkant van het Hollandscheveldse Opgaande. Hendrik en Harm gebruikten het pand als meierwoning voor hun arbeiders. In 1794 was Wolter Sijmens de bewoner ervan. Diens zoon Simon Wolters werd geestesziek en lag aan zijn bed geketend.

Woning met knik in het dak, voor de restauratie.

Hendrik Thijs Thalen besloot om zelf in het huis te gaan wonen. Hij werd voor het eerst als bewoner genoemd in het haardstedenregister van 1800. Gelet op de gewoonten van die tijd zal hij er rond 1 mei 1800 in getrokken zijn. In of omstreeks dat jaar werd het pand verbouwd. Naar het westen toe werden er twee éénkamerwoninkjes aan gebouwd, bedoeld voor de arbeiders van Hendrik. Hierin werden ook de zieke Simon Wolters en zijn vrouw ondergebracht. Pikant detail: in deze periode hoorde hij volgens de regels van de toenmalige wet eigenlijk helemaal niet actief te zijn in de velden. Hij was toentertijd ondergedoken, na een uitbraak uit de gevangenis. Hij was veroordeeld, omdat hij als fel aanhanger van de Prins van Oranje zich actief verzet had tegen de aanhangers van de Fransen.

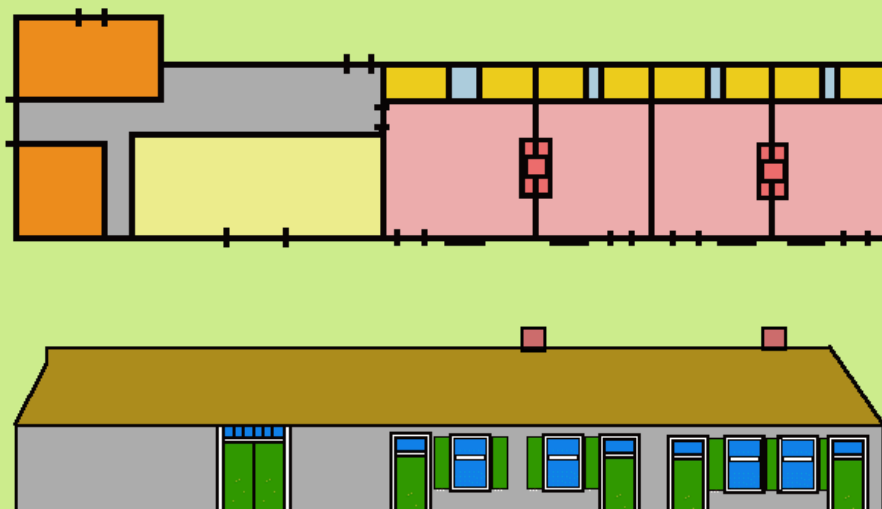
In 1804 stond de hoofdwooning in het haardstedenregister op naam van 'Hendrik Thijs Thalens vrouw', Elsje Roelofs Dodevis, de dochter van schoolmeester en vervener Roelof Lamberts Dodevis. De twee aangebouwde woninkjes werden bewoond door Simon Wolters (onvermogen, kreeg van de diaconie) en Andries van Boven (de meest westelijke kamer, eveneens onvermogen). Er werd nog een éénkamerwoninkje bij aangebouwd. Dat er daadwerkelijk kort na 1804 al sprake was van vier woongedeelten, blijkt ook uit het register van onroerende goederen uit 1807. Daarin werd het pand vermeld onder de huisnummers 260 tot en met 263, eigendom van Hendrik Thijs Thalen. De bijbehorende grond, de westkant van de wijk, werd beschreven als: 'heideveld, 1 stuk zaailand, 6 stukken groenland.'

Een bewonersregister uit 1807 laat ons zien wie er toentertijd woonachtig waren. Op A 260 woonde Aaltje Hendriks Thalen. Haar moeder was toen overleden en vader Hendrik was inmiddels weer opgepakt. Op A 261 woonde niemand. Het huis stond leeg. Simon Wolters en zijn vrouw waren blijkbaar vertrokken. Op A 262 woonde H.G. Booy, en op A 263 de tapper A.Veldman. Al hoe klein dit hoekwoninkje ook was, was het blijkbaar groot genoeg om voor publiek borrels te schenken. De eigen woonkamer was daarmee ook de gelagkamer. Deze huisnummers

stonden in een huisnummerregister uit 1809 op naam van J. Jans Booy. Jan Jans Booy was inmiddels getrouwd met Aaltje Hendriks Thalen en had het beheer van het vervenersbedrijf overgenomen, zolang Hendrik Thijs Thalen zelf in de gevangenis zat. Volgens het haardstedenregister van 1811 waren de bewoners van de vier woninkjes: Egbert Jans Boer (hoofdwoning), Jan Jans Booy (1ste kleine woninkje ernaast), Roelof Jans Boer (2de woninkje), en Hilbert Gaauw (Schone-wille, 3de woninkje, de hoekwoning).

In het bevolkingsregister van Hoogeveen van 1829 vinden we nog steeds vier woningen in het huidige pand Hollandscheveldse Opgaande no.6. Tussen 1829 en 1890 ontbreken huisnummerregisters of andere bescheiden, waaruit we een goed beeld kunnen krijgen van de bewoners van het pand. Wel heeft een 'toevallige' vondst nog wat interessants opgeleverd. Uit een geboorteakte blijkt dat in 1838 op nummer A 220 woonachtig was: Jan Frederik Zeebuit, schoenmaker en gangmaker van de Afscheiding te Hoogeveen. Zeebuit was op dat moment formeel oefenaar (hulpprediker) van de gemeente van Koekange. In deze jaren was er een actieve groep Afscheidenen in het Hollandscheveld, geconcentreerd rond het Hollandscheveldse Opgaande. Aannemelijk is dat er toentertijd ook samenkomsten in de velden werden gehouden, waarin voorgegaan werd door Zeebuit. Daarmee had de woning min of meer de functie van pastorie.

Het langgerekte pand met vier woongedeelten. Links zien we de koestal, de deel, waarboven het hooi op 'de hilde' of in een hooivak werd bewaard.

In de loop van de 19de eeuw is er nogal wat veranderd aan het huidige pand Hollandscheveldse Opgaande no.6. Twee van de aangebouwde kleine woninkjes werden afgebroken. De derde werd aangesloten bij de hoofdwooning, zodat er in de ene hoofdwooning veel meer ruimte was ontstaan. Gelet op het soort steen dat de oude woning kende, kunnen we er van uit gaan dat in deze 19de eeuw de lemen muren werden afgebroken en in steen werden opgetrokken. Het baandertje in de oostgevel zal oorspronkelijk veel centraler hebben gezeten (net als bij het pand Hollandscheveldse Opgaande no.16 het geval is) maar werd wat verder naar achteren geplaatst. Oorspronkelijk was slechts een gedeelte van het gebouw op de achterkant iets uitgebouwd en liep wat lager af. In de 19de eeuw werd een groot deel van de achterkant naar achteren toe en met laag aflopend dak uitgebouwd. In de 30'er jaren van de 20ste eeuw werd het laatste gedeelte, achter het woongedeelte, eveneens naar achteren toe uitgebouwd. Jan Woltinge (geb. 1916) wist zich later te herinneren dat dit gebeurde toen hij jong was. Er werden slaapkamertjes in de woning gemaakt. Hij en zijn broers sliepen tijdens de verbouwing enige tijd in het hooi.

Toen het pand in de 18de eeuw werd gebouwd, hadden de bewoners slechts enkele koeien en had men tevens inkomsten uit het eigen veen of als veenarbeider. In de loop van de 19de eeuw was de vervening aan het aflopen en werd de veehouderij steeds belangrijker. Men hield meer vee, maar daarvoor had je wel meer koesteralruimte nodig. Zowel tegen de noordkant als tegen de oostkant van het bedrijfsgedeelte stonden uiteindelijk koeien en pinken, getuige de koegruppen langs deze zijden. De uitbouw naar achteren toe werd bedekt met pannen, terwijl de rest van de woning een rietdak bleef houden. Wat er ook veranderde, tot de afbraak van het bedrijfsgedeelte in maart 2000 bleven dragende gebinten als houten skelet het bouwwerk in zijn vorm houden. Al met al is de woning, zoals we hem sinds de eerste helft van de 20ste eeuw kennen, nogal veranderd ten opzichte van het pand dat vanaf het prille begin van de 19de eeuw op deze plaats heeft gestaan. We hebben het nog niet gehad over de knik in het dak, door sommigen wel 'kamelenrug' genoemd. In Giethoorn en omgeving is dit een gangbare bouwvorm. Daarbij heeft het woongedeelte een lager dak dan het bedrijfsgedeelte. Het is zeer waarschijnlijk dat hier absoluut geen sprake is geweest van een bewust bedoelde 'kamelenrug'. Waarschijnlijker is dat in de loop van de 19de eeuw of het begin van de 20ste eeuw het oude dakgedeelte, van het pand uit 1765 verzakt is ten opzichte van de rond 1800 aangebouwde kamers. Om kosten te sparen liet men het zo. Tot 2000.

Blik over de 'gruppe' bij de restauratie.

Dinsdag 21 maart 2000 begon de sloop van het oude pand. Herman en Aleida Dekker, familie van de Woltinge's, lieten het bedrijfsgedeelte helemaal verwijderen, met kap en al. De noordmuur, aan de kant van het Hollandscheveldse Opgaande, en het woongedeelte bleven staan. Tot dat moment was het pand het oudste nog in zijn oorspronkelijke staat verkerende pand in de oude gemeente Hoogeveen. Het pand was in dat opzicht origineler dan het 'Huis met de Duivengaten' en de drogisterij, bij het Kruis te Hoogeveen, aangezien van deze oude panden alleen de originele gevels nog maar stonden. Het pand Hollandscheveldse Opgaande no. 6 ging nu dezelfde weg. Maar dat was de enige manier om iets van de oude staat te behouden. Achter de oorspronkelijke oude gevel werd een nieuw woongedeelte gebouwd. Eind juni is er door rietdekkerij A.Zan-tingh uit Kerkenveld een geheel nieuw rieten dak op de woning gelegd. Alleen de uitbouw naar ach-teren toe bleef rietvrij. Daar lagen oorspronkelijk pannen, dus dat bleef zo. Ook op het overeind gebleven oude woongedeelte werd nieuw riet gelegd. In juli 2000 werd de woning afgebouwd. Het oudste pand van het Hollandsche Veld was nu volledig gerestaureerd. Vervolgens werd begonnen met het enigszins in oude staat herstellen van de oude veenwijk van de woning en de herinrichting van de woonkamer. Deze ademt nu de sfeer van de jaren '30 en '40 van de 20^e eeuw. De dagen dat de familie Woltinge daar woonde met opgroeiende kinderen. De ouden van dagen, die zorgden dat het pand zo mooi bewaard bleef.

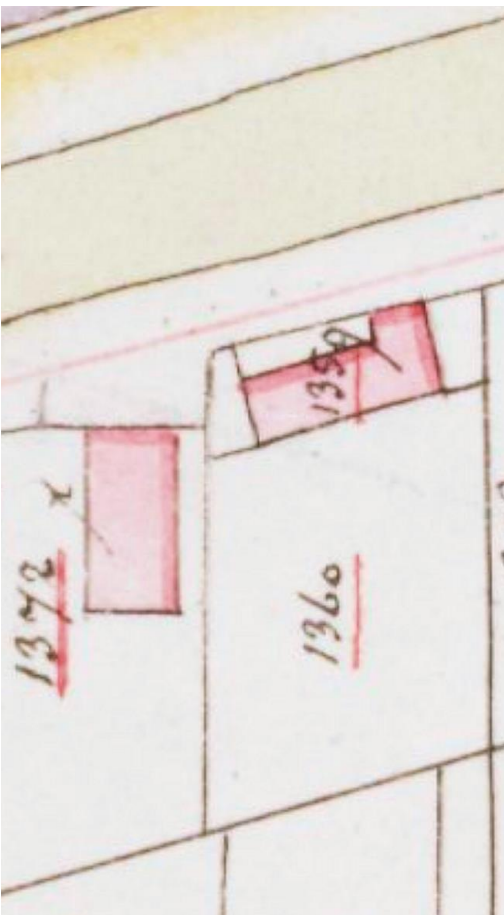
DE BOERDERIJTJES IN DE WEIDE

De gemeente Hoogeveen heeft bij het uitbreiden in westelijke richting weinig over gelaten van de oorspronkelijke bebouwing van het buitengebied De Weide. Opmerkelijk is echter dat de twee meest westelijke woningen van het 18^e eeuwse Hoogeveen er nog steeds staan. Twee panden die aanvankelijk bij het Veeneschut stonden. Ze staan bekend als de scheepsjagerswoningen. Vergeet de naam maar. De scheepsjagers hadden geen apart soort woningen. Als ze hier al hebben gewoond. Misschien, ooit. De eerste bewoners waren onder andere schippersgezinnen. We zullen beide woningen voorstellen.

Onder de kadastrale kaart van 1829. De balk bovenaan is de vaart. In de huidige situatie staan beide woningen in de lengte langs de vaart. Aanvankelijk was het westelijke pand (Eems 11) dwars op de vaart gebouwd. Dat geeft al aan dat hier in het grondvlak heel wat is veranderd. Het oostelijke pand (Eems 9) heeft een grondvlak dat nog steeds aardig overeenkomt met dat van 1829, het dak is gedekt met riet en er zijn houten muurgedeelten. De oorspronkelijke 18^e eeuwse elementen zijn later natuurlijk vernieuwd. Beide panden zijn in hun huidige voorkomen voornamelijk 19^e

eeuws. Er kunnen echter wel degelijk nog 18^e eeuwse elementen in zitten. We weten dat ook door de beschrijvingen uit de 18^e eeuw. In 1756 zijn alle woningen en schuren op het Hoogeveen bekeken en geregistreerd. Het pand Eems 9 was toen eigendom van schipper Harm Hendriks Ruine. Het was een pand van 4 vak, wijdt 19 voet. Dat betekende dat er 5 gebinten in het pand stonden (dragende balken die de hele daken muurconstructie overeind hielden) met daar tussen 4 ruimten van gemiddeld 3 meter. Dat maakt een pand met een lengte van 12 meter en iets meer, omdat het op de achterzijde laag afliep. De gebinten stonden 19 voet = 5,6 meter uit elkaar. Door het aflopende gedeelte op de zijkant was de totale breedte van het pand weer wat groter. Het pand Eem 11 was ook 4 vak c.q. iets meer dan 12 meter lang, in dit geval met 5 gebinten die een breedte hadden van $16 \frac{1}{4}$ voet. Er stond een schuur bij van 2 vak = 3 gebinten met een breedte van $20 \frac{1}{2}$ voet. Het erf van Eem 11 grensde aan het gebied van Zuidwolde. Ook toen in de Franse Tijd gemeenten ontstonden. Op die grens lag een sloot. De eigenaar van 1756 was Berend Hendriks. Bewoners in de 18^e eeuw:

Eem 9:

Gebouwd tussen 1715 en 1720. Eerste bewoners: praambezitter Jan Deughis (1714), Jan Hendriks Meelmuis of Maelmuijs (1715, 1720, 1725 en daaromtrent), praambezitter Harm Hendriks Ruine (1730-1764 en daaromtrent), keuter Rutger Harms (rond 1774-1784), arbeider Hendrik Egberts (rond 1794-1807) en landbouwer Hendrik Berends Knol (rond 1829). Het pand was toentertijd van de bewoner. Momenteel is het een van de vele panden van mevr. Margreet Moret. Jan Hendriks Maelmuijs was een van de 'kinderen van de maelmuus', die in de eerste jaren van de 18^e eeuw op de noordkant van de huidige schutstraat woonden, in de buurt van de molen. Mogelijk was Jans vader muldersknecht of molenaar.

Eem 11:

Gebouwd tussen 1715 en 1720. Eerste bewoners: praambezitter Jan Bertels Weijdeman (1714, 1715), praambezitter Berend Hendriks Rouw (1716-1764 en iets later), Albert Bijl (rond 1774, arm), praambezitter Willem Hendriks Oogien (rond 1784-1794), arbeider Jan Preij (rond 1804). Het pand was in en rond 1807 al een meierwoning, eigendom van Berend Eleveld van Zuidwolde. Het eigendom is in die familie gebleven. Momenteel is het een van de vele panden van mevr. Margreet Moret, familie van de Elevelds.

Zeker is dat de panden er nog niet stonden in 1713. De systematiek van de haardstedenregisters is niet altijd zo consequent dat je aan kleine wisselingen harde feiten kunt verbinden. Wanneer een serie namen zich echter blijft herhalen op een bepaalde plaats in het register, kun je zeggen dat het dezelfde woningen betreft. Zo kunnen we stellen dat vanaf 1714 er twee panden aantoonbaar zijn ten oosten van de woning van Jan Troost, en die twee panden zijn wat we nu kennen als Eem 9 en Eem 11. De namen zijn gevonden tijdens een steekproefsgewijs onderzoek in de haardstedenregisters. Er kunnen in die jaren bij de wisselingen van de genoemde personen ook andere hoofdbewoners zijn geweest. De laatste huizen van Hoogeveen, vervolgens onopvallende woningen in de buurtschap De Weide, en momenteel de enige panden van het oude 18^e eeuwse Hoogeveen die aan de westkant van de plaats nog overeind staan. Pareltjes in De Weide.

***Het
pand
Eem 9,
nu en
in de
jaren
'60
van de
vorige
eeuw.***

Hierna Eem 11. In de noordgevel zit oude steen, die deels afkomstig kan zijn van het boerderijtje dat hier rond 1829 en eerder heeft gestaan. In die gevel is ook nog te zien dat er een deur heeft gezeten op de plaats waar nu het tweede raam van rechts zit. Al met al is de plaats al bewoond sinds de periode 1715-1720, maar is het pand zelf zowel qua materiaal en in zijn huidige vorm veel jonger en minder gaaf bewaard dan Eem 9.

Nog een keer Eem 9, in de jaren '60.

HOLLANDSCHEVELDSE OPGAANDE 19

Hollandscheveldse Opgaande no. 19, afgebroken in oktober 1998.

“Aan het Edel acht baar Colege Burgemeester en Wethouders der Gem. Hoogeveen. Edelachtbare Heeren, De ondergeteekende Jac. van der Haar Bz. Komt tot U, met een vriendelijk verzoek om te mogen herbouwen het huis bewoond door ondergeteekende.....”

Aldus begint Jacob van der Haar zijn brief, gedateerd 19 april 1923. Met deze brief werd ook de tekening van de nieuw te bouwen woning overhandigd. Dat zelfde jaar nog werd de oude woning afgebroken en bouwde de Hollandscheveldse aannemer H.W.Damming voor Jacob het nieuwe pand aan het opgaande. Door de eeuwen heen zou me de plaats waar dit gebeurde verschillende benamingen geven. In de 20^e eeuw heette het pand: Hollandscheveldse Opgaande no. 19. Jacob Berends van der Haar en zijn vrouw stierven. De laatste herinneringen aan de oude woning, van voor 1923, rustten in het geheugen van een dochter (Lammigje Kroezen-Van der Haar, geb. 1898) haar echtgenoot (Berend Kroezen, geb. 1901) en een zoon (S. van der Haar). Eerstgenoemden hebben het pand als volwassenen gekend, laatstgenoemde was nog een kind. Aan de hand van hun herinneringen en de bouwtekening van het nieuwe pand, werd het oude pand gereconstrueerd. Ook dat is al weer geschiedenis. Dit werk gebeurde in 1983. Zo kwamen we uit bij de boerderij van schipper Albert Arents Metselaar (1706-1772).

De omtrekken van het pand lieten zich eenvoudig schetsen. Het pand van 1923 en de voorganger stonden grotendeels op dezelfde fundamenteën. Het was een boerderij van 11 bij 21 meter. Het oude pand was vernieuwd, waarbij het grote verschil hem zat in een andere wijze van inspringen van de lagere gedeelten van het dak, op de oostkant van het pand, om een keuken te kunnen bouwen. Bij het oude pand was het achterhuis 2,2 meter breder dan het voorhuis, en de voorgevel 8,8 meter breed. De muren van het achterhuis waren laag. Volgens de kinderen

zou je echter wel gewoon door de deuren kunnen lopen, zonder te hoeven bukken. Ook diegenen die het als volwassene hadden meegemaakt, vertelden dit. Zo liepen we stukje bij beetje het huis bij langs. Persoonlijke herinneringen kleurden het geheel, zodat het hele huis weer werd 'opgebouwd'. Lammigje Kroezen-Van der Haar had de ramen zo vaak gewassen, dat ze deze na 60 jaar nog kon uittekenen. Ook wist ze te vertellen dat er op de voorgevel, ingebouwd in het rieten dak, een klein raampje stond, dat licht binnenliet op de achterliggende zolder. Als meisje had ze vele malen bonen van zolder gehaald, die ze kon vinden bij het licht van dat raam.

De oude voordeur werd gesierd door een klink, in de vorm van een grote ring. In de ring stond een jaartal vermeld. Broer en zus Van der Haar vertelden onafhankelijk van elkaar dat dit jaartal begon met het getal 17. Broer dacht dat het ging over 1768, of zoiets. Zijn veel oudere zus was het daar niet mee eens. Die wist zeker dat het ook eindigde op een 7. Of het 1757 was, het jaar waarin Albert Arents Metseelaar het eerste pand daar bouwde, dat wist ze niet met zekerheid te zeggen. Opvallend is wel dat ze op 17, nog een cijfer en dan op het laatst weer een 7, uitkwam, voordat ze het bouwjaar van wie dan ook had gehoord. En ze was er toen al absoluut zeker van dat het niet een jaartal was uit het einde van die eeuw, maar veel dieper terug in die eeuw. Wie de klink in handen nam, stond op een klein flintenstraatje, dat langs de hele voorgevel lag. Zo liepen we in gedachten langs de muren, de halfronde koestalaampjes met een kruis erin, telden de deuren in de achtergevel, hoorden van opgeklampte groen geverfde deuren en baanders. Alleen de voordeur, die was niet opgeklampt. Zoveel informatie krijg je niet in een doorsnee interview. Al doende werden gesprekstechnieken gebruikt, die geleerd waren in het werk in een psychiatrische instelling, waarbij je stukje bij beetje de mens zijn of haar herinneringen terug laat komen, en diep concentreert op een schijnbaar vergeten periode. Wanneer je daar dan weer uit stapt, ook dat hoort bij het totaal van het gesprek, kun je je haast niet meer voorstellen, dat je nog zoveel hebt geweten. De informatie werd verwerkt in enkele tekeningen.

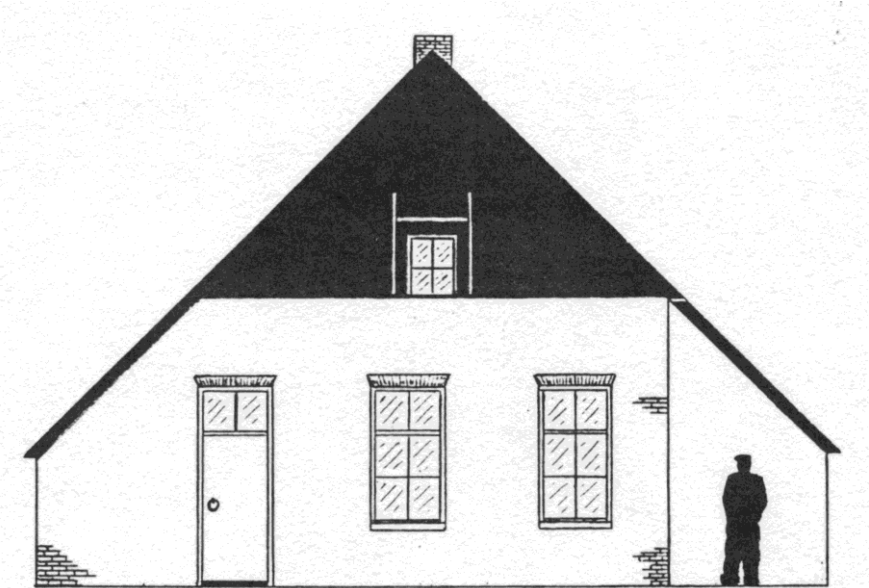
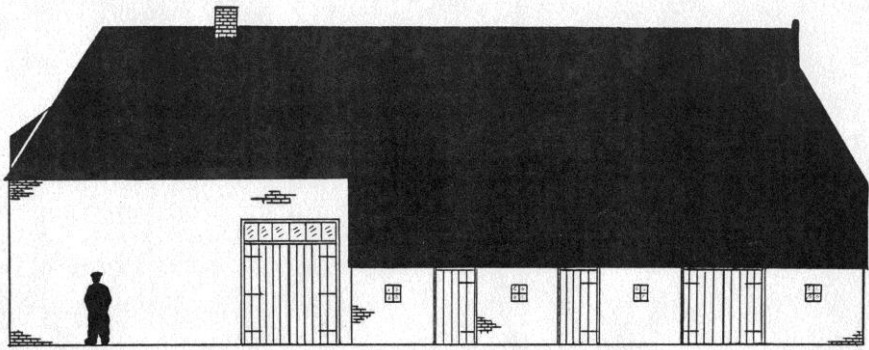
In de in 1923 afgebroken boerderij waren duidelijk tekenen te vinden van twee bouwfasen. Voor- en achtergedeelte waren beiden oud, toen men ze in 1923 afbrak. Het metselwerk van het achtergedeelte was er echter veel slechter aan toe dan dat van het voorste deel. Men vertelde ervan dat het was alsof de stenen met leemwaren gemetseld. Het type steen aan de achterste muren was kleiner dan het type steen van het voorhuis. Het metselwerk van het voorhuis was nog goed, zat stevig in elkaar en kostte meer moeite om af te breken dan het achterstuk. Het type raam in het voorhuis was duidelijk 19^e of zelfs begin 20^e eeuws. Kozijnen zullen tussentijds zijn vervangen. Het woongedeelte kende geen luiken voor de ramen. In de woning zelf zaten 'blinden', die voor het raam konden worden gedaan. Ook een duidelijk 19e eeuwse trek.

In de woonkeuken, op de wand die de woonkeuken van de deel scheidde, waren letters te vinden. Lammigje Kroezen-Van der Haar wist duidelijk te lezen: E R B en A P. die letters herinnerden aan vorige eigenaren, werd gezegd. De letters en de ondergrond droegen één en dezelfde kleur. Het was alsof iemand met een natte kwast op een pas geverfd stuk had geschreven, en zo de letters niet vormde met

kleur, maar met structuur. De woning was in 1855 gekocht door Egbert Berents Bakker, en zijn vrouw Aaltje Pol. Aan hen herinnerden de letters. De R zal zijn ontstaan uit de B, doordat een gedeelte van de B niet duidelijk bleef staan in de structuur, toen de verf verder droog werd. Het contract waarbij Egbert Berents Bakker de woning kocht, lijkt de gegevens te bevatten waarmee de beide bouwperiodes te verklaren zijn. In dat koopcontract werd gesteld dat de koper het huis niet door afbraak in waarde zou mogen laten verminderen, voordat hij het had betaald. Een bepaling die niet opgenomen zou zijn als er niet serieus over afbraak gedacht zou worden. Het contract van 31 januari 1855 is het 25^e van notaris H.J. Carsten uit dat jaar geweest, en ligt in zijn archief in Assen. Ons beeld lijkt zo compleet te worden. Egbert Berents Bakker en Aaltje Pol kochten in 1855 een pand, dat in niet al te beste staat meer verkeerde. Het achtergedeelte lieten ze oud, het voorgedeelte is herbouwd in nieuwe steen, gebruikmakend van oude materialen, zoals de klink. De luiken voor de ramen werden vervangen door 'moderne' blinden.

Het pand is in zijn hoofdvorm niet veranderd, als we het vergelijken met het silhouet op de kadastrale kaart van 1829. We moeten dus uitgaan van een pand, dat in steen was opgetrokken. Dat past bij de bouwer, zelf opgegroeid in een gezin van een metselaar en waarschijnlijk in zijn jonge jaren als ambachtsman als zodanig actief, tot de schipperij en de veenderij zijn hoofdberoep werd. Een tussentijdse brand zou de link tussen 1757, het jaar dat het pand voor het eerst in de haardstedenregisters stond, en het in 1923 afgebroken pand helemaal kunnen verstoren. Maar zou de oorspronkelijke deurklopper zo ongeschonden uit de vuurzee van het rieten dak tevoorschijn komen, dat hij weer als visitekaartje voor de nieuwe woning kon dienen? In de gesprekken over de reconstructie kwam in de herinneringen van de kinderen Van der Haar ook niets terug van zwartgeblakerd houtwerk of stenen met brandvlekken, terwijl in de bekende branden, er geen was op dit adres. De herbouw van 1855 van het voorpand, wijst op een oud pand. We kunnen gerust aannemen dat een stenen pand zo'n 100 jaar kan staan. Het aantal bedsteden klopte met dat wat Albert Arents Metselaar voor zijn gezin nodig had. De beschrijvingen van het grondgebruik en het aantal koeien is te plaatsen bij het gereconstrueerde pand. Het pand past bij wat we kennen van 18e eeuwse boerderijbouw. De conclusie is dan ook dat de woning die in 1855 gedeeltelijk werd opgeknapt, en in 1923 werd afgebroken, het pand was dat in 1757 in zijn oorspronkelijke opzet was gebouwd door Albert Arents Metselaar. De vraag blijft open of hij het pand toentertijd in één keer helemaal in steen heeft opgezet, of dat dit het werk was van generaties. Mogelijk bouwde Albert het voorhuis in steen, en het achterhuis in hout, wat door de schoonzoon werd opgezet in gelijke steen. Er blijven vragen genoeg.

Voor- en zijaanzicht van de boerderij Hollandscheveldse Opgaande no. 19, zoals deze in 1923 werd afgebroken, gevolgd door een plattegrond. Het was hier grotendeels nog het pand, dat in 1757 was gebouwd. Bij de bouw was er sprake van andere ramen, met volgens de normen van die tijd luiken ernaast. Een tekening van de situatie van 1757 vinden we in een volgende hoofdstuk.

A Woonkeuken van 25 m2. B. Haardstede, schouw, met ernaast een raampje, waardoor er licht viel op de deel. Bij meer licht werd er een kaars of een lantaarn voor het raampje gezet. C. Opkamertje, met eronder een melkkelder. De kelder werd kort na 1900 gegraven door Jacob van der Haar. Aanvankelijk zette men de melk te koelen onder de bedsteden van de westwand. D. Doorloop. E. Bedsteden. F. Bergkast. G. Deel. H. Opslagruimte. Jacob van der Haar had hier aardappels liggen. I. Hooivak. J. Koestal, met het 't huusie' (privaat) boven de grup, direct om de hoek van de deel. De koestal werd met een houten wand afgescheiden van het hooivak. K. Varkenshok. L. Kalverhok. Tenminste, bij Jacob van der Haar.

